

Ikke helt vellykket om slekters gang

BOKOVERSIKT

Utbyggingen av fødeinstitusjoner i Norge foregikk i tre faser. I den første, 1818 – 1908, kom det tre fødselsstiftelser, Christiania i 1818, Bergen i 1861 og endelig Trondheim i 1908. I den neste fasen, institusjonaliseringsfasen i årene 1920 – 67, økte antall institusjoner fra tre til nesten 200. Så kom sentraliseringen, til dagens vel femti fødselsinstitusjoner.

Denne utviklingen har, med unntak av Kristina Kjærheims og Ida Bloms bøker, i liten grad vært studert i et kulturelt perspektiv. Det er derfor svært velkomment når historikeren Tora Korsvold har ønsket å studere denne endringen i praksis og perspektiv med basis i et nærstudie av vår tredje fødselsstiftelse, E.C. Dahls Stiftelse i Trondheim. Valget er godt, fordi stiftelsen i sin levetid fra 1908 – 83 rammer inn en periode med dramatiske endringer i fødselshjelpen, medisinsk-teknisk og kulturelt. Dessverre har resultatet ikke vært vellykket.

Det er vanskelig som leser å finne ut hva som er forfatterens problemstilling. Det ser ut som om hun både vil gi en for summarisk oversikt over endringer tilbake til 1700 og tidlig 1800-tall og beskrive E.C. Dahl uten at dette henger vellykket sammen. Kildeutvelgelsen er selektiv, presisjonsnivået for lavt og prosjektet blir dermed kun godt begynt.

Forfatterens utgangspunkt er svært lovende. Hun ser ”medisinen (som) et kulturelt fenomen, et fenomen som må studeres på lik linje med andre kulturelle fenomener”. Medisinsk virksomhet, ikke bare som teknisk, men også som kulturell aktivitet, er viktig. Få steder er dette aspektet tydeligere og mer mangefasettert til stede enn i organiseringen av fødsler. *Den* går seg vill, som bare ser på fødsler som en medisinsk-teknisk prosess der tang, vakuum, keisersnitt, elektronisk overvåking og intensiv behandling av nyfødte er det eneste interessante. Men det kan også gå galt hvis man for flott ser bort fra disse aspektene. Det synes jeg Tora Korsvold gjør, og jeg tror også hun leser for mye nåtidig syn på helsevesenets aktører inn i vår nære fortid.

Bakgrunnen for de siste 150 års utvikling skisseres i grove, av og til for grove trekk. Utsagn som ”mannlige fødselshjelpere fikk opplæring hos kirurgene” krever presisjon på mer enn ett nivå. Det finnes flere svært gode fremstillinger av disse dramatiske overgangene i fødselshjelpens historie, for eksempel den britiske medisinhistoriker Adrian Wilsons glimrende *The making of man-midwifery: childbirth in England 1660 – 1770* fra 1995. Når Tora Korsvold skriver at ”Legene var en liten gruppe menn som fikk adgang til høyere utdanning og til forskning og vitenskap” og det som her blir

viktig: ”De hadde kontroll over utdanningen, de sto for diagnose og behandling, mens jordmødrene sto for omsorg og pleie”, er det vanskelig å si ”nei”. Det er imidlertid lett å se hvor det fører fremstillingen; nemlig til oppfatningen av hvorfor legevitenskapen var opptatt av fødselsomsorg: ”Både kongemakt, kirke og den framvoksende legevitenskapen hadde felles interesse av å sikre at neste generasjon vokste opp. Det dreide seg om maktgrunnlaget både for kongeveldet og den luthersk-ortodokse kirke, og for legevitenskapens muligheter for videre ekspansjon.” Sukk.

Når kvinnene på fødselsstiftelsene, og våre to første stiftelser ble ganske riktig opprettet først og fremst for å utdanne jordmødre, karakteriseres som ”levende eksperimentobjekter” (i motsetning til hvem?) og jordmorreglementets bestemmelse om jordmorens monopol på eget distrikt bare oppfattes som at ”jordmødrene ble bastet og bundet”, blir fremstillingen så tendensiøs at den mister troverdighet.

Det er synd. Selve forskningsfeltet er både viktig og spennende. Dessuten inneholder boken mye informasjon, særlig om det konkrete: E.C. Dahls stiftelse. Men også der går forfatteren seg stedvis vill. Når hun skriver at det ikke var nødvendig å legge tang hyppig ved E.C. Dahls stiftelse fordi det ikke var undervisning av unge leger der, og sammenlikningen er ”de europeiske fødselsanstaltene”, er det sterkt misvisende. Tangen ble ikke først og fremst lagt i undervisningssituasjoner, men for å forløse en kvinne i barnsnød. Sammenlikningen burde vært våre to andre stiftelser, i Kristiania og Bergen. Begge steder ble tang anlagt svært sjelden, sammenliknet med flere steder på kontinentet. Det ble i Kristiania klaget over at studentene ikke fikk lære å legge tang før de skulle ut i praksis.

Som leser blir det vanskelig å skille klinten fra hveten i denne boken. En god ting er litteraturlisten med mange spennende titler, men selv om fødsler er mer enn teknikk – og det er det – er det påfallende at Tidsskrift for jordmødre, Norsk Magazin for Lægevidenskab og Tidsskrift for Den norske lægeforening så å si er fraværende i litteraturlisten. Det vil si; det finnes én henvisning til en artikkel i Tidsskriftet fra 1988. Fødsler som kulturelt fenomen påvirker fødsler som et medisinsk fag. Men det går også andre veien.

Per E.Børdahl

Kvinneklubben

Haukeland Sykehus

Publisert: 30. august 2002. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 1. september 2026.